

> Retouradres Postbus 1 3720 BA Bilthoven

Aan de Directeur-Generaal Volksgezondheid
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Drs. M. Sonnema
Postbus 20350
2500 EJ Den Haag

NCTV
Dhr. P.J. Aalbersberg EMPM
Postbus 16950
2500 BZ Den Haag

Datum 18 juni 2021
Betreft Gedragsreflecties op beoogde versoepelingen

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

KvK Utrecht 30276683

Ons kenmerk
027-2021 G&M-CG/ML/sb

Uw kenmerk

Behandeld door
Corona Gedragsunit

Kopie aan

Bijlage(n)
bijlage 1: openingsplan stap 4
bijlage 2: 1,5m afstand
bijlage 3: mondkapjesplicht

Geachte mevrouw Sonnema en heer Aalbersberg,

Op 10 juni jl. heeft de RIVM Corona Gedragsunit op uw verzoek gedragsreflecties opgeleverd betreffende het zetten van stap 4 van het openingsplan. In aansluiting daarop heeft de Corona Gedragsunit op uw verzoek op 15 en 17 juni jl. gedragsreflecties opgeleverd op respectievelijk het loslaten van de 1,5m afstand maatregel in twee scenario's en het loslaten van de mondkapjesplicht.

De gedragsreflecties zijn zoals gebruikelijk gebaseerd op resultaten uit het gedragsonderzoek van het RIVM en de GGD'en en de consultatie van gedragswetenschappelijke experts. De focus ligt hierbij op het voorkomen dat het aantal infecties onnodig gaat stijgen, waarbij oog is voor de impact van maatregelen op naleving, draagvlak, welbevinden, uitvoerbaarheid, uitlegbaarheid, rechtvaardigheid en vertrouwen in beleid.

In deze brief lichten we de kernbevindingen uit de gedragsreflecties nader toe alsmede de daaruit voortvloeiende aandachtspunten vanuit gedragsperspectief voor de komende periode. De recent opgeleverde reflecties treft u aan in de bijlagen.

Stap 4 openingsplan

Gedragstoets op de beoogde versoepelingen conform stap 4 van het openingsplan. Kernbevindingen:

- Deze fase vereist een nieuw narratief en een bijpassende communicatiestrategie (informerend, verklarend, pro-actief) die vertrouwen in het coronabeleid bevordert.

- Zorg voor een Plan B:
 - **Tref voorbereidingen** voor opschaling van maatregelen als infecties lokaal/ regionaal weer stijgen.
 - Werk **samen met experts en maatschappelijke stakeholders** aan een plan hoe te handelen als er lokaal, regionaal of landelijk een toename is van infecties of ziekenhuisopnames.
- Minimaliseer de kans dat Plan B nodig is:
 - Zet maximaal in op **vaccinatie, ook bij groepen die minder goed bereikbaar zijn** met traditionele media en minder vertrouwen hebben in de overheid.
 - Investeer in de preventie van transmissie van het coronavirus door helder uit te leggen welke maatregelen of adviezen nog worden aangehouden en waarom (wat gaan die voorkomen). Prioriteer effectieve maatregelen die mensen nog langere tijd vol kunnen houden/steunen.
 - De bereidheid tot testen en het naleven van de quarantaine verplichting na reizen is laag. Minimaliseer de kans op introducties van virus naar/van het buitenland door maximaal te investeren in testen en naleving van quarantaine bij (zeer) hoog risico. Verplichten of streng adviseren alleen is onvoldoende. Denk aan gratis aanbieden van (zelf)testen aan reizigers en helder toelichten van het belang van testen en quarantaine. Maak daarbij gebruik van plekken waar het bereik het grootst is, zoals op Schiphol. Ondersteun mensen in het kunnen inschatten van de infectiekans (ben je in aanraking geweest met veel mensen, kom je uit een hoog-risico gebied, ect.). Houd regelgeving simpel, logisch, makkelijk te vinden en synchroniseer reisregels binnen Europa.

Datum
18 juni 2021

Ons kenmerk

Voor de complete gedragstoets verwijs ik u naar bijlage 1.

1,5 meter afstand

Gevraagd is om vanuit gedragsperspectief te reflecteren op de verwachte bereidheid om de 1,5 meter na te leven bij herintroductie na de zomer in geval dit vanuit de epidemiologische situatie noodzakelijk is in de volgende twee situaties:

1. De 1,5m wordt losgelaten aan het begin van de zomer, gelijktijdig met het zetten van stap 4, omdat dan de druk op de zorg voldoende is gedaald.
2. De 1,5m wordt losgelaten op het moment dat de vaccinatiegraad rond de 75% en/of de incidentie van het aantal besmettingen 50 per 100k per twee weken is. De verwachting is dat dit medio augustus aan de orde zal zijn.

Kernbevindingen:

- Draagvlak voor het (langduriger) aanhouden van de basismaatregelen is onder een groot deel van de bevolking aanwezig.

- De 1,5 meter maatregel is de hoeksteen van het maatregelenpakket. Versoepeling van deze maatregel geeft waarschijnlijk het signaal af dat de pandemie voorbij is. Derhalve past deze versoepeling, zoals benoemd in openingsplan, bij stap 5.
- Opheffen van de 1,5 meter regel bij stap 5 van het openingsplan doet derhalve meer recht aan de behoefte aan een koersvast, consistent, en uitlegbaar beleid; en aan de roep voor enige traagheid in versoepeling om jo-jo effecten te voorkomen.
- De perceptie van het versneld opheffen van de 1,5 maatregel zal bij een latere opleving kunnen bijdragen aan de perceptie van falend overheidsbeleid, met name als dan strikte maatregelen nodig blijken. Een lager vertrouwen in de overheid en beleid heeft mogelijk een negatief effect op bereidheid de 1,5 meter (en mogelijk ook andere basisregels) weer te gaan naleven als dat toch weer nodig wordt door toenemende aantallen besmettingen. De kans daarop zal kleiner zijn indien de 1,5 meter en andere basisregels met enige vertraging worden opgeheven, op een moment met duidelijke epidemiologische zekerheid.
- Op het moment er sprake is van deze epidemiologische zekerheid, is het consistent om deze stap 5 te nemen. Bij een onverhoopte opleving in de toekomst zal de herintroductie van deze maatregel (en eventueel meerdere maatregelen, mocht dat nodig zijn) dan goed uit te leggen zijn en minder snel geweten worden aan het te snel openen van de maatschappij.

Datum
18 juni 2021

Ons kenmerk

Voor aanvullende overwegingen verwijs ik u naar bijlage 2.

Mondkapjesplicht

Gevraagd is om vanuit gedragsexpertise te reflecteren op het loslaten van de mondkapjesplicht in aanvulling op de eerder gevraagde reflecties op stap 4 van het openingsplan.

Overwegingen voor het aanhouden van de mondkapjesplicht:

- Draagvlak is nagenoeg stabiel rond de 80% voor het dragen van mondkapjes in het OV en in publieke binnenruimtes. Dit neemt ongeveer 10% af als mensen wordt gevraagd naar het draagvlak als het nog 6 maanden aan zou houden.
- Veel mensen vinden de mondkapjesplicht relatief makkelijk na te leven en de grote meerderheid ziet mensen om zich heen mondkapjes dragen waar dat verplicht is.

Overwegingen voor het loslaten van de mondkapjesplicht:

- Ondanks het relatieve gemak van mondkapjes, staat het loslaten van de mondkapjes plicht hoog op het lijstje 'als we iets moeten afschaffen, doe dan maar eerst... '.

- Dit komt waarschijnlijk doordat mensen denken dat mondkapjes dragen weinig effect heeft op de verspreiding van het virus, zoals gecommuniceerd werd bij de introductie van de regel
- Uit (literatuur)onderzoek uit 2020 blijkt dat er geen bewijs is dat mensen zich onveiliger (risico compensatie) of veiliger (signalerende waarde) gaan gedragen wanneer men een mondkapje draagt.

Datum
18 juni 2021

Ons kenmerk

Kernreflecties:

- Voor het draagvlak en naleving is het belangrijk dat helder gecommuniceerd wordt in welke situaties het dragen van een mondkapje wel en niet verplicht of geadviseerd is; en wat de effectiviteit is van het dragen van een mondkapje in die context om de verspreiding van het virus tegen te gaan (bijv. het OV waar men langere tijd op korte afstand van groepen mensen staat of zit).
- Voor situaties waarin het dragen van een mondkapje niet overtuigend bijdraagt aan het remmen van de verspreiding, bijvoorbeeld locaties waar 1.5 meter afstand gehouden kan worden, is het vanuit perspectief van rechtvaardigheid en vertrouwen in het overheidsbeleid zinvol om dit af te schaffen. De ervaring leert dat met verruiming van aantallen bezoekers aan locaties, de 1.5m onder druk kan komen te staan: drukte reguleren en zaken als looproutes zijn dan belangrijk.

Voor de onderbouwing van deze reflecties verwijs ik u naar bijlage 3.

Overkoepelende aandachtspunten voor de komende periode:

- **Communiceer helder het overkoepelende doel en strategie**, waarin de verschillende percepties over het "nieuwe normaal" in samenhang benoemd worden.
- **Benadruk welke basismaatregelen voorlopig van kracht blijven en waarom deze van kracht blijven** (transparante weging op basis van criteria zoals: effectiviteit, sociaal-maatschappelijke impact, haalbaarheid en draagvlak) en dat situaties waarvoor die niet gelden de uitzonderingen zijn.
- **Benadruk dat mensen vrij zijn meer maatregelen aan te houden en hierin een eigen verantwoordelijkheid hebben**. Leg uit hoe mensen zelf verstandig kunnen omgaan met de risico's van het virus die ook na vaccinatie blijven bestaan. Dit om het gevoel van controle en autonomie te bevorderen. Heb daarbij specifiek aandacht voor het aanzienlijk deel van de bevolking dat zich zorgen maakt over de snelle versoepelingen.
- **Creëer een duidelijk overzicht over de geldende maatregelen**: De veelheid aan maatregelen en veranderingen ondergraaft consistentie, duidelijkheid en logica. Stel bijvoorbeeld een algemene publieksinformatielijn (telefoon) in voor mensen die op de vele websites het antwoord op hun corona-vraag over bijv. quarantaine, testen, reizen niet direct kunnen vinden, of zich in een specifieke situatie bevinden.

- **Voorkom dat het beeld ontstaat dat vaccineren niet meer nodig is als gevolg van het doorvoeren van de versoepelingen.** Blijf het belang van vaccineren benadrukken en specifiek het halen van een tweede vaccinatie. Als alles weer kan en mag, dan is de crisis blijkbaar over: wat is dan nog het belang van vaccineren – ook bijv. bij de jongere generaties? Verken daarom met jongeren welke voor- en nadelen vaccineren voor hen persoonlijk kan hebben, in aanvulling op vakantiemogelijkheden en fysiek onderwijs kunnen volgen.
- **Blijf doorgaan met communiceren** (persconferenties, updates en duiding). De crisis is nog niet over en een groot deel van de mensen maakt zich nog zorgen over de situatie nu en de komende maanden. Doorgaan met communicatie kan bijdragen aan de naleving en draagvlak voor het beleid en de maatregelen.
- **Zorg voor betrouwbare communicatie en informatie over vaccinatie voor alle doelgroepen**, inclusief groepen met minder vertrouwen in beleid en die moeilijker met reguliere media bereikt worden. Dit om sociaaleconomische gezondheidsverschillen te beperken.

Datum
18 juni 2021

Ons kenmerk

Tot nadere toelichting bereid,

met vriendelijke groet,

Dr. Mariken Leurs
Hoofd Corona Gedragsunit
Centrumhoofd Gezondheid en Maatschappij
plv directeur Volksgezondheid en Zorg

Gedragreflecties op zetten stap 4 openingsplan

RIVM Corona Gedragseenheid | 10 juni 2021

Kernboodschap: Bereid een **Plan B** voor, om op te schalen wanneer nodig, maar minimaliseer de kans dat plan B nodig is door in te zetten op **vaccinatie, preventie en testen en quarantaine na hoog-risico gebieden.**

Zorg voor een Plan B: Tref voorbereidingen voor opschaling van maatregelen als infecties lokaal/ regionaal weer stijgen. Werk **samen met experts en maatschappelijke stakeholders** aan een plan hoe te handelen als er lokaal, regionaal of landelijk een toename is van infecties of ziekenhuisopnames. Deze fase vereist een **nieuw narratief**, en een werkwijze (samenwerken, transparante criteria, koersvast) en communicatie strategie (informerend, verklarend, pro-actief) die vertrouwen in het coronabeleid bevordert.

Minimaliseer de kans dat Plan B nodig is:

- a) Zet maximaal in op **vaccinatie** ook bij groepen die minder goed bereikbaar zijn met traditionele media en minder vertrouwen hebben in de overheid.
- b) Investeer in de **preventie** van transmissies van het corona-virus door helder uit te leggen **welke** maatregelen of adviezen nog worden aangehouden en **waarom** (wat gaan die voorkomen). Prioriteer effectieve maatregelen die mensen nog langere tijd vol kunnen houden/steunen.
- c) **Testen en quarantaine naleving na reizen** is laag. Minimaliseer de kans op introducties van virus naar/van het buitenland door maximaal te investeren in testen; en quarantaine bij (zeer) hoog risico. Verplichten of streng adviseren alleen is onvoldoende. Denk aan gratis aanbieden van (zelf)testen aan reizigers en helder toelichten van het belang van testen en quarantaine. Maak daarbij gebruik van plekken waar het bereik het grootst is, zoals Schiphol. Ondersteun mensen in het kunnen inschatten van de infectiekans (ben je in aanraking geweest met veel mensen, kom je uit een hoog-risico gebied ect). **Houd regelgeving simpel, logisch, makkelijk te vinden** en synchroniseer reisregels binnen Europa.

Aanvullende aandachtspunten voor communicatie:

- Communiceer een **helder overkoepelend narratief**, zonder in detail in te gaan op specifieke veranderingen, waarin de verschillende percepties over het "nieuwe normaal" in samenhang benoemd worden.
- Benadruk welke **basismaatregelen** voorlopig van kracht blijven en **waarom** (effectiviteit, beperkte sociaal-maatschappelijke impact, haalbaarheid en draagvlak) en dat situaties waarvoor die niet gelden de uitzonderingen zijn.
- Benadruk ook dat mensen vrij zijn meer maatregelen aan te houden en hierin een eigen verantwoordelijkheid hebben. Leg uit hoe mensen zelf verstandig kunnen omgaan met de risico's van het virus die ook na vaccinatie blijven bestaan. Dit om het gevoel van controle te

bevorderen. Heb daarbij specifiek aandacht voor het aanzienlijk deel van de bevolking dat zich **zorgen maakt over de snelle versoepelingen**.

Datum
18 juni 2021

Ons kenmerk

- Creëer **overzicht**: De veelheid aan maatregelen en veranderingen ondergraaft **consistentie, duidelijkheid** en **logica**. Stel bijvoorbeeld een algemene publieksinformatielijn (telefoon) in voor mensen die op de vele websites het antwoord op hun corona-vraag over bijv. quarantaine, testen, reizen niet direct kunnen vinden, of zich in een specifieke situatie bevinden.
- Voorkom dat door het doorvoeren van versoepelingen het beeld ontstaat dat vaccineren niet meer nodig is. Blijf belang **vaccineren benadrukken** en specifiek het halen van een **tweede vaccinatie**. Als alles weer kan en mag, dan is de crisis blijkbaar over: wat is dan nog het belang van vaccineren – ook bijv. bij de jongere generaties? Verken daarom met jongeren welke voor en nadelen van vaccineren voor hen persoonlijk kan hebben, in aanvulling op vakantiemogelijkheden en fysiek onderwijs kunnen volgen.
- Blijf **doorgaan met persconferenties**, updates en duiding. De crisis is nog niet over en een deel van de mensen maakt zich nog zorgen over de situatie nu en de komende maanden. Doorgaan met communicatie kan bijdragen aan de naleving en draagvlak voor het beleid en de maatregelen.

Ons vorige schrijven (datum van 26 mei 2021) blijft van toepassing.

Bijlage 2 – Gedragstoets 1,5m afstand

Datum
18 juni 2021

Gedragreflecties op maatregel m.b.t. 1,5 meter afstand houden

Ons kenmerk

RIVM Corona Gedragsunit | 15 juni 2021

Op 11 juni kreeg de RIVM Corona Gedragsunit vanuit VWS het verzoek om vanuit gedragperspectief te reflecteren op onderstaande vragen: Wat is volgens de RIVM Corona Gedragsunit het effect op de bereidheid om de 1,5 meter na te leven bij herintroductie na de zomer in geval dit vanuit de epidemiologische situatie noodzakelijk is in de volgende twee situaties:

1. De 1,5m wordt losgelaten aan het begin van de zomer, gelijktijdig met het zetten van stap 4, omdat dan de druk op de zorg voldoende is gedaald.
2. De 1,5m wordt losgelaten op het moment dat de vaccinatiegraad rond de 75% en/of de incidentie van het aantal besmettingen 50 per 100k per twee weken is. De verwachting is dat dit medio augustus aan de orde zal zijn.

Op basis van onze data (uit vragenlijstonderzoek, interviews, voorbeelden uit de praktijk), eerdere gedragreflecties op het maatregelenpakket (zie bijlage voor laatste twee gedragreflecties) en consultatie van gedragsexperts zijn we gekomen tot de volgende reflecties:

- Draagvlak voor het (langduriger) aanhouden van de basismaatregelen is onder groot deel van de bevolking aanwezig.
- De 1,5 meter maatregel is de hoeksteen van het maatregelenpakket. Versoepeling van deze maatregel geeft waarschijnlijk het signaal af dat de pandemie voorbij is. Derhalve past deze versoepeling, zoals benoemd in openingsplan, bij stap 5.
- Opheffen van de 1,5 meter regel bij stap 5 van het openingsplan doet derhalve meer recht aan de behoefte aan een koersvast, consistent, en uitlegbaar beleid; en aan de roep voor enige traagheid in versoepeling om jo-jo effecten te voorkomen.
- De perceptie van het versneld opheffen van de 1,5 maatregel zal bij een latere opleving kunnen bijdragen aan de perceptie van falend overheidsbeleid, met name als dan strikte maatregelen nodig blijken. Een lager vertrouwen in de overheid en beleid heeft mogelijk een negatief effect hebben op bereidheid de 1,5 meter (en mogelijk ook andere basisregels) weer te gaan naleven als dat toch weer nodig wordt door toenemende aantallen besmettingen. De kans daarop zal kleiner zijn indien de 1,5 meter en andere basisregels met enige vertraging worden opgeheven, op een moment met duidelijke epidemiologische zekerheid.
- Op het moment er sprake van is deze epidemiologische zekerheid, is het consistent om deze stap 5 te nemen. Bij een onverhoopte opleving in de toekomst zal de herintroductie van deze maatregel (en eventueel

meerdere maatregelen, mocht dat nodig zijn) dan goed uit te leggen zijn en minder snel geweten worden aan het te snel openen van de maatschappij.

Datum
18 juni 2021

Ons kenmerk

Extra punten ter overweging:

- Het aanhouden van de 1,5 meter afstand is voor een deel van de bevolking, organisaties/ ondernemers gewoonte geworden (omgeving is ook hierop ingericht). Het loslaten hiervan en daarna eventueel weer opbouwen van dit gedrag gaat waarschijnlijk lastig worden. Dit gaat echter in beide scenario's op.
- Ook bij minder intensieve handhaving zal een verplichting van de 1,5 meter afstand regel tot een veiligere omgeving leiden dan bij een dringend advies, aangezien de ruimten waar mensen samenkomen (openbare ruimten, horeca, culturele instellingen, sportlocaties) nog steeds zullen worden ingericht om 1,5m afstand te kunnen houden en daarnaast ook de toegangstesten in stand worden gehouden zullen worden.
- Een belangrijk argument bij het invoeren van het maatregelenpakket was het beschermen van kwetsbare mensen in de bevolking. Het loslaten van de 1,5 meter maatregel terwijl een groot deel van de bevolking nog niet voldoende beschermd is d.m.v. vaccinatie, kan een deel van de bevolking een onveilig gevoel geven bij het betreden van de openbare ruimte. Immers de beschermende maatregelen in de horeca, sportlocaties en andere openbare ruimtes zullen dan afgebouwd worden, wat deze locaties dan minder toegankelijk maakt voor meer kwetsbare en voorzichtige mensen. Het opheffen van de hoeksteen van het maatregelenpakket, de 1,5 meter, op het oment dat iedereen in de bevolking de kans heeft gehad zich te beschermen d.m.v. vaccinatie, zou bij kunnen dragen aan de perceptie van een betrouwbare overheid.

Conclusie:

Met het oog op draagvlak, naleving en vertrouwen in het overheidsbeleid en rechtvaardigheid (gelijke lastenverdeling onder de bevolking), verwachten we een hogere bereidheid om de 1,5m afstand weer na te leven bij een opleving van het virus wanneer de 1,5m wordt losgelaten op het moment dat de vaccinatiegraad en/of de incidentie van het aantal besmettingen het toelaten om stap 5 te nemen van het openingsplan.

Bijlage 3 – Gedragstoets mondkapjesplicht

Gedragreflecties op loslaten mondkapjesplicht

RIVM Corona Gedragsunit | 17 juni 2021

Datum
18 juni 2021

Ons kenmerk

Op 16 juni 2021 ontving de RIVM Corona Gedragsunit van de NCTV het verzoek om te reflecteren op het loslaten van de mondkapjesplicht. Deze gedragreflecties zijn gebaseerd op uitkomsten uit ons [vragenlijstonderzoek](#)¹, [trendonderzoek](#)², [literatuuronderzoek](#)³, de [campagne-effectmonitor](#)⁴ en consultatie van experts.

Overwegingen voor het aanhouden van de mondkapjesplicht:

- Draagvlak is nagenoeg stabiel rond de 80% voor het dragen van mondkapjes in het OV en in publieke binnenruimtes. Dit neemt ongeveer 10% af als mensen wordt gevraagd naar het draagvlak als het nog 6 maanden aan zou houden.
- Veel mensen vinden de mondkapjesplicht relatief makkelijk na te leven en de grote meerderheid ziet mensen om zich heen mondkapjes dragen waar dat verplicht is.

Overwegingen voor het loslaten van de mondkapjesplicht:

- Ondanks het relatieve gemak van mondkapjes, staat het loslaten van de mondkapjes plicht hoog op het lijstje 'als we iets moeten afschaffen, doe dan maar eerst...'.¹
- Dit komt waarschijnlijk doordat mensen denken dat mondkapjes dragen weinig effect heeft op de verspreiding van het virus, zoals gecommuniceerd werd bij de introductie van de regel
- Uit (literatuur)onderzoek uit 2020 blijkt dat er geen bewijs is dat mensen zich onveiliger (risico compensatie) of veiliger (signalerende waarde) gaan gedragen wanneer men een mondkapje draagt.

Kernreflecties:

- Voor het draagvlak en naleving is het belangrijk dat helder gecommuniceerd wordt in welke situaties het dragen van een mondkapje wel en niet verplicht of geadviseerd is; en wat de effectiviteit is van het dragen van een mondkapje in die context om de verspreiding van het virus tegen te gaan (bijv. het OV waar men langere tijd op korte afstand van groepen mensen staat of zit).
- Voor situaties waarin het dragen van een mondkapje niet overtuigend bijdraagt aan het remmen van de verspreiding, bijvoorbeeld locaties waar 1.5 meter afstand gehouden kan worden, is het vanuit perspectief van rechtvaardigheid en vertrouwen in het overheidsbeleid zinvol om dit af te schaffen. De ervaring leert dat met verruiming van

¹ Laatste meting vond plaats tussen 5 en 9 mei 2021 onder ruim 55.000 deelnemers.

² Laatste meting vond plaats tussen 1 en 7 juni 2021 onder 5.000 deelnemers.

³ Laatste actualisatie van gedragswetenschappelijke literatuur over mondkapjes vond plaats op 5 augustus 2020.

⁴ Laatste meting vond plaats tussen 8 en 10 juni 2021 onder 633 deelnemers.

aantallen bezoekers aan locaties, de 1.5m onder druk kan komen te staan: drukte reguleren en zaken als loop routes zijn dan belangrijk.

- Leg helder uit waarom bepaalde maatregelen wel versoepeld worden en andere niet en waarom het belangrijk is om de overblijvende maatregelen wel na te blijven leven.

Datum
18 juni 2021

Ons kenmerk